

OBRANNÁ POLITIKA V PROGRAMECH HLAVNÍCH POLITICKÝCH STRAN PŘED VOLBAMI DO PS PČR V ROCE 2002

Mgr. Libor FRANK

Anotace:

Bylo to poprvé v krátké historii České republiky, kdy se v roce 2002 téma a problémy bezpečnostní a obranné politiky objevily v dokumentech a předvolebních programech hlavních českých parlamentních stran ve velkém rozsahu.

Všechny relevantní strany včetně Koalice (středopravé křídlo koalice KDU-ČSL a US-DEU) představily své vize budoucnosti a úpravy obranné politiky České republiky a jejich ozbrojených sil. Vládní ČSSD (sociální demokraté) předložili vizi plně profesionální armády podobně ODS (konzervativní liberálové), ale s jinými prioritami a cíli. KSČM (komunisté) odmítají tuto představu a přinesli opakovaně jejich tradiční a neslučitelný program. Tento článek je zaměřen na popis hlavních představ a argumentů programů uvedených politických stran v obranné politice.

Ve dnech 14. a 15. června 2002 proběhly řádné volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Tyto volby byly důležité nejen z hlediska obecného politického směřování našeho státu a společnosti, ale také přinesly potvrzení nových trendů ve zcela specifické části bezpečnostní politiky státu – v obranné politice.

Oproti předchozím volbám se objevila řada témat, která dříve nebyla tak akcentována a pocítována veřejností i politiky jako důležitá. Jedním z těchto témat bylo téma týkající se směřování české obranné politiky. Jestliže v 90. letech byla v popředí témata, která byla svázána s hlubokou politickou, sociální a ekonomickou transformací státu, tak po překonání tohoto přechodného období se prosazují témata nová nebo staronová. Proto se objevil i prostor pro diskusi nad současným i budoucím směřování státních aktivit ve zmíněné oblasti a v konkrétní rovině poprvé byla výraznějším způsobem nastolena otázka podoby ozbrojených sil.

Vedle určitého tématického prostoru byla podnětem k této skutečnosti nepochybně i celá řada skandálů, které ozbrojené síly vytrvale provázejí, od nevýhodných nákupů a

výzbrojních projektů, přes medializované případy šikany a zneužívání vojáků základní služby až po kompromitující minulost některých vojáků z povolání apod. Dalším impulsem byla také personální obměna ve vedení ministerstva obrany. Odchod Vladimíra Vetchého z postu ministra obrany v roce 2001 a jeho vystřídání Jaroslavem Tvrdíkem přineslo změnu. Jednak se objevila nová, mladá tvář na politické scéně, která nebyla spjata s předchozím politickým působením, jednak nový ministr oproti svému předchůdci nastolil nový způsob práce a komunikace s veřejností. Slabá vazba ministra Tvrdíka na politické, ale i stranické struktury, soustředění se na problematiku rezortu, otevřený a vstřícný způsob komunikace s veřejností a v neposlední řadě také „novost“ tohoto politika ve svém výsledku znamenaly příznivou odezvu mezi občany a nový ministr se stal velmi záhy jedním z nejoblíbenějších politiků u nás. Zároveň přišel s ideou změny stavu, který byl již pro laickou i odbornou veřejnost neudržitelný a projekt reformy ozbrojených sil vyvolal zájem médií, veřejnosti i politických oponentů. Vláda ČSSD byla první, která (i když až v závěru svého funkčního období) přišla s návrhem reformy a profesionalizace na takové politické úrovni v rezortu, jehož vývoj byl do té doby charakterizovaný bezkonceptností a nesystémovými permanentními reorganizacemi. Svým přístupem ministr Tvrdík rozhýbal „stojaté vody“ a za podpory vlády nastolil nový kurz, přinesl důležitou vizi a inicioval její realizaci.

Veřejnost na otázku profesionalizace reagovala zpočátku poněkud rezervovaně, neboť se obávala zvýšení finančních nároků na státní rozpočet a odliv prostředků z politicky citlivějších, především sociálních kapitol. Nicméně veřejnost, přestože si armáda udržovala a udržuje poměrně vysoký standard důvěry, není spokojena se situací v armádě a stále více se přiklání k názoru, že bez hluboké systémové reformy logicky spojené s plnou profesionalizací, nedojde k výraznému zefektivnění a posílení akceschopnosti ozbrojených sil a k odstranění nedostatků a nešvarů¹, které ozbrojené síly v posledních letech provázejí.

Česká strana sociálně demokratická

ČSSD zcela přejala koncepci reformované profesionální armády a ve svých předvolených materiálech prezentovala úmysl pojmout obranu státu komplexním způsobem a na principu „rozumné dostatečnosti“². Přihlásila se k účasti České republiky na opatřeních k posílení míru v rámci OSN a OBSE a staví se za prohloubení naší integrace do NATO a zapojení ČR do přípravy na začlenění do Evropské unie v oblasti bezpečnosti. Podle ČSSD jsou hlavním prostředkem k zabezpečení obrany České republiky její ozbrojené síly, avšak podmínkou uvedeného pojetí obrany České republiky je jejich zásadní reforma, která vychází z nového bezpečnostního prostředí, vnitřní a vnější situace a nových úkolů. Sociální demokraté jsou přesvědčeni, že *současné ozbrojené síly České republiky tvořené početnými vojsky a množstvím techniky a zásob již neodpovídají potřebám 21. století. Jsou příliš velké, ale málo efektivní. Spotřebovávají hodně prostředků, ale jejich schopnosti a možnosti tomu neodpovídají. Systém založený na základní vojenské službě se z řady důvodů ukazuje jako neperspektivní. Přes mnoho*

pozitivních trendů, které se podařilo v ozbrojených silách České republiky prosadit, jsou zatím ozbrojenou složkou minulosti, a ne budoucnosti.³

Z nových přístupů k obraně území České republiky vyplývají nové požadavky na ozbrojené síly České republiky. Současná armáda není schopna je realizovat bez zásadní reformy. Potřebují takovou změnu, která zasáhne všechny přežilé součásti ozbrojených sil. Zboří neefektivní způsob hospodaření se státními prostředky, zvýší bojové schopnosti ozbrojených sil a jejich postavení mezi ozbrojenými silami členských zemí Severoatlantické aliance. Současně vytvoří kvalitativně nové vztahy uvnitř armády i mimo ni a v konečném důsledku posílí důvěru obyvatel v ozbrojené síly. Takovou změnu podporujeme a jsme připraveni se na ní podílet.

Budoucnost vidíme v profesionální armádě, kde její příslušníci odvádějí profesionální výkon. Reformované ozbrojené síly České republiky by se měly vyznačovat těmito základními vlastnostmi: budou moderní a velmi výkonné; také budou menší, než jsou současné ozbrojené síly, ale budou schopné zabezpečit obranu lépe a kvalitněji. Díky mobilitě budou použitelné doma i za hranicemi; myšlením to budou ozbrojené síly mladé, které půjdou s dobou.

ČSSD si stanovila i konkrétní časový horizont a do roku 2006 chce vybudovat profesionální armádu bez vojáků základní služby. Taková armáda by měla mít do 35 000 profesionálních vojáků a maximálně 10 000 civilních zaměstnanců. Reforma by podle představ strany měla být dokončena v roce 2010. Jejím výsledkem by měla být armáda nová, výkonnější a moderní, která si však nevyžádá vyšší výdaje na obranu (nepřesahující úroveň 2,2 procenta hrubého domácího produktu).

Postupem času se záležitosti obranné politiky prezentované ČSSD v praktické rovině soustředily na dva ústřední body, totiž na plnou profesionalizaci a na pořízení nadzvukových letadel pro armádu. Obě tato témata, přestože jejich základ byl dán již před rokem 2001, resp. 2002, se stala politicky a zejména mediálně zajímavými až zhruba v posledním půlroce před volbami. Uvedená témata se samozřejmě dostala do centra pozornosti i ostatních politiků a politických stran a různým způsobem se k nim vyjadřovali.

Občanská demokratická strana

Tato strana byla první a dlouhou dobu jedinou stranou, která zejména prostřednictvím svého experta Petra Nečase prosazovala profesionální armádu již na konci 90. let⁴. Ale i uvnitř ODS tato snaha nesetkávala s jednoznačným souhlasem a ještě v roce 1997 její předseda Václav Klaus se stavěl za zachování základní vojenské služby⁵. Do roku 2001 to však byla Nečasova vize pro stranu primární a neměla bez další podpory jiných politických uskupení šanci na výraznější úspěch. Paradoxně vedle komunistů to byla právě ODS, která měla velmi propracovanou představu o podobě a směřování ozbrojených sil. Nástup nového ministra a představení jeho návrh na profesionalizaci armády svým způsobem tuto stranu zaskočili, neboť hlavní politický oponent – ČSSD přišla s podobnou představou a ODS tak ztratila exklusivitu a originalnost nápadu využi-

telného v nadcházejícím předvolebním období. Vzhledem k tomu, že obě vize se v klíčových momentech velmi podobaly⁶ (mladá, moderní, malá a mobilní, plně profesionální armáda), soustředila se ODS na ekonomické pozadí a náročnost vládního návrhu a na pořadí priorit realizace reformy⁷. Odtud pramení zdůrazňování především akceschopnosti a mobility pozemních vojsk a jejich modernizace oproti vládní představě pořízení nadzvukových letadel pro vojenské letectvo⁸. Petr Nečas formuloval priority následujícím způsobem:

1. reforma ministerstva,
2. profesionalizace armády (když již tyto dvě věci oddělujete, protože 1. je podmínkou 2.),
3. zavedení L-159,
4. nákup nadzvukových letounů,
5. zajištění trvalého nárůstu výdajů na obranu.⁹

ODS se také stala jedním z hlavních kritiků způsobu výběru dodavatele nadzvukových letadel a způsobu financování celé transakce.

Oproti ČSSD také občanští demokraté kritizovali předpokládané tempo reformy, ale v cílovém počtu příslušníků ozbrojených sil šli ještě dále než iniciátoři reformy: *„Přechod na plně profesionalizovanou armádu v našich podmínkách nelze učinit skokem, ale po etapách, podobně jako v dalších členských státech NATO. Podle naší koncepce by tato transformace mohla být ukončena během 8 let. Výsledným stavem by byla po zeštíhlení armáda v počtu 38 000 vojáků a 5000 občanských zaměstnanců. Tato velikost je srovnatelná s armádami Belgie, Nizozemí a Portugalska. Provoz takto postavené armády nebude dražší a je zcela v souladu s požadavky NATO. Důraz v ní musí být kladen na lidský potenciál a jeho výcvik, včetně vzdělání, sociálního zabezpečení a rodinné podpory.“*¹⁰

Tato armáda by měla podle ODS být schopna plnohodnotného zapojení do činností v rámci NATO, neboť tato organizace se silnou atlantickou vazbou je podle občanských demokratů zárukou rozšiřování pásma stability, prevence konfliktů a kolektivní obrana proti možným civilizačním ohrožením. Proto si ODS přeje silné a akceschopné NATO a podporuje naši plnoprávnou a plnohodnotnou účast v něm, stejně jako podporuje americkou přítomnost v Evropě, která je podle nich *„zárukou obrany obecných zájmů euroatlantické civilizace. Vycházíme s přesvědčení, že přítomnost USA v Evropě je dlouhodobě nezbytnou podmínkou evropské bezpečnosti a stability.“*¹¹

ODS nabízí armádu pro 21. století. Armádu malou, mobilní a moderní, armádu s respektem u veřejnosti.¹²

Koalice

Uskupení Koalice tvořené Křesťansko demokratickou unií – Československou stranou lidovou (KDU-ČSL) a Unií svobody – Demokratickou unií (US-DEU) šlo do voleb se společným programem. Koalice jako politické uskupení se před volbami otáz-

kám spojeným s obrannou politikou a představám o podobě ozbrojených sil věnovala jen minimálně. Prioritou pro tento subjekt zůstává především vstup do Evropské unie, v jejímž rámci bude možné podle představ politiků Koalice lépe zajistit bezpečnost našich občanů.¹³

Unie svobody – Demokratická unie jako pravicová strana se v horizontu několika posledních let spíše přiklání ke konceptu plně profesionální armády, avšak toto téma z hlediska svých programových dokumentů považovala z okrajové a blíže se k němu nevyjadřovala. Její pozdější součást, Demokratická unie, také nepředstavila jasnou koncepci nebo vizi armády a soustředila se pouze na „ideologickou očistu“ a zvýšení kvality důstojnického sboru¹⁴.

Křesťansko demokratická unie – Československá strana lidová je zřejmě ochotna akceptovat návrhy ČSSD ohledně obranné politiky státu a plné profesionalizace armády. Podle svých vlastních, avšak starších představ by armáda měla být vystavěna na polo-profesionálním základě a plně profesionalizována až ke konci současné dekády¹⁵. Po předložení návrhu reformy armády sociální demokracií KDU-ČSL nezveřejnila jasné a komplexní stanovisko k tomuto dokumentu a oblast obranné politiky i nadále nepovažuje za svoji prioritu.

Koalice jako celek výrazněji zareagovala jen v případě projednávání návrhů opatření souvisejících s nákupem nadzvukových letadel pro českou armádu na půdě parlamentu. Předmětem kritiky se staly následující skutečnosti:

- rozhodnutí o nákupu učinila menšinová vláda na konci svého volebního období bez jakýchkoli konzultací na politické scéně (premiér Zeman a místopředseda vlády Špidla nesplnili svůj slib, že k nákupu letadel svolají schůzku všech parlamentních stran) a bez nutného konsensu parlamentních demokratických stran
- jde o velmi závažné zatížení státního rozpočtu, které menšinová vláda hodlá realizovat na konci svého volebního období. US-DEU konstatuje, že vláda ČR nezvládla rozhodování o této závažné věci.
- Procesu rozhodování mělo předcházet:
 - a) přepracování bezpečnostní strategie ČR (zejména po změně bezpečnostních rizik po zářijových útocích na USA)
 - b) schválení koncepce výstavby profesionální armády
 - c) schválení vojenské obranné strategie¹⁶

Výhrady také vznesly představitelé obou stran uskupení k navrhovanému způsobu financování celého projektu. Koalice jako celek i obě strany jako její součásti nemají ucelený a jasně formulovaný program v oblasti obranné politiky. Tato skutečnost vyplývá jednak z jejich soustředění se především na proevropská integrační témata, jednak ani v minulosti necitily potřebu se v této oblasti výrazněji koncepčně angažovat. Nedostatkem pro obě strany je i skutečnost, že Koalice nemá ve svém středu osob-

nost¹⁷, která by se dlouhodobě problematikou obranné politiky zabývala a prezentovala na veřejnosti.

Komunistická strana Čech a Moravy

Komunistická strana Čech a Moravy je vedle ODS a ČSSD třetí nejdůležitější politickou stranou zastoupenou v Poslanecké sněmovně. Stejně jako obě výše jmenované velké strany i KSČM má podrobný a komplexní program, který zahrnuje i oblast bezpečnostní a obranné politiky. Z hlediska určitého chronologického vývoje lze dokonce paradoxně konstatovat, že KSČM společně s ODS měly jako jediné po poměrně dlouhou dobu propracovaný program a vizi obranné politiky, i když postavené na zcela opačných ideologických základech.

KSČM již tradičně prosazuje velmi svébytné a od jiných politických stran diametrálně odlišné představy o směřování obranné politiky českého státu a má i zcela originální názory na úlohu a podobu ozbrojených sil. Především pak z ideologických důvodů odmítá členství v NATO: *Členství v paktu NATO není zárukou bezpečnosti ČR, současné zkušenosti ukazují, že je tomu spíše naopak. Nemusíme být ve vleku zájmů velmocí a nadnárodního kapitálu, naopak bychom se měli jako suverénní stát aktivně podílet na vytváření podmínek kolektivní bezpečnosti, spolupráce a solidarity národů i států.*¹⁸

Stejně jako po celá 90. léta i v programu pro letošní volby zopakovala KSČM svoji představu mezinárodního zajištění bezpečnosti České republiky, které by mělo podle představ komunistů být založené především na kolektivním základě a pod zastřešením Organizace spojených národů. KSČM se také snaží *o obnovení původního poslání OBSE jako univerzální evropské bezpečnostní organizace, v níž jsou zastoupeny všechny evropské státy, která má i podle svého statutu optimální podmínky pro rozvoj spolupráce při upevňování kolektivní bezpečnosti na evropském kontinentu i pro rozvoj vzájemně prospěšné spolupráce ve všech dalších oblastech.* Komunisté odmítají *současnou strategickou koncepci NATO, která je v rozporu se základními principy mezinárodního práva, vyjádřenými zejména v Chartě OSN. Nesouhlasné stanovisko KSČM ke členství ČR v NATO a k jeho současným aktivitám prohloubit úsilím o postavení členství a vystoupení ČR z vojenských struktur paktu. Dlouhodobým cílem zůstává rozpuštění NATO jako přežitku blokového uspořádání světa a jeho nahrazení kolektivní mi strukturami bezpečnosti.*¹⁹

Komunistická strana Čech a Moravy zopakovala i svůj nesouhlasný a dlouhodobý postoj k profesionalizaci ozbrojených sil a je pro další zachování prezenční služby. Zároveň spatřuje jako prioritu v úkolech Armády České republiky především obranu vlastního teritoria a je pro redukci zahraničních vojenských misí a omezení aktivit na celém území NATO. Politické rozhodnutí o tom, zda vysílat jednotky ČR do zahraničních bojových operací by mělo být podle komunistů provázeno referendem spojeným s otevřením otázky důvěry vládě.

Bezpečnostní politika KSČM směřuje k naplnění programových cílů postupným zajištěním následujících úkolů:

- *Maximálně možné bezpečnostní mezinárodní jistoty a garance pro Českou republiku k zachování suverenity, územní celistvosti a svrchovanosti země v podmínkách evropské i světové integrace.*
- *Plnohodnotné postavení České republiky ve společenství OSN. Úsilí o vytvoření celoevropského systému kolektivní bezpečnosti, založeném na zásadách vzájemného respektování a výhodnosti v politické, ekonomické i vojenské oblasti. Zakotvení České republiky v tomto systému.*
- *Zásadní odmítnutí jednostranné kapitalistické orientace, živelně uskutečňované, vedoucí k ohrožení národních a státních zájmů. Postupné prosazování opatření vedoucí k systémovým změnám ve společnosti.*
- *Vystoupení z NATO, v první fázi z jeho vojenských struktur.*
- *Bojeschopné, všestranně zabezpečené ozbrojené síly ČR plnící hlavní poslání – obranu území republiky. Omezení a následné pozastavení účasti Armády ČR na ozbrojených akcích NATO mimo území České republiky.*
- *Ústavnost a právní prostředí věrohodně zajišťující bezpečnost občanů, jejich majetků, řešení kriminality, korupce, zajištění lidských práv a svobod, citlivé řešení národnostních a etnických vztahů.*
- *Právní prostředí garantující ochranu ekonomiky, životního prostředí, akceschopnost při prevenci a likvidaci následků mimořádných událostí velkého rozsahu.*
- *Ekonomická prosperita vytvářející zdroje nezbytné k realizaci cílů a opatření bezpečnostní politiky.*
- *Legislativní garance zabraňující zneužití ozbrojených a bezpečnostních složek v zájmu vládnoucích elit a nadnárodních korporací.*
- *Plná podpora přípravy obyvatelstva na možné vojenské konflikty.*

Už i z tohoto výčtu je patrné, že KSČM patřila a patří k zásadním odpůrcům vládní koncepce reformy ozbrojených sil, která předpokládá vytvoření profesionální, mobilní (a v zahraničí také působící) armády plně integrované do NATO. Komunisté reagovali na zveřejnění této vize velmi bouřlivě a odmítavě. Profesionální armáda pro KSČM znamená žoldáckou armádu, která slouží proti zájmům občanů, je velice drahá a není zárukou bezpečnosti státu. Odborná skupina ÚV KSČM analyzovala vládou předložený dokument *Reforma ozbrojených sil České republiky* a došla k následujícím závěrům:

- *Dramatický vývoj aktuální mezinárodní situace po teroristických útocích na USA, sám o sobě rozbíjí mýtus, že České republice nehrozí žádná nebezpečí. ČR a její armáda může být kdykoliv vtažena do války jako členský stát NATO. V porovnání se strážní službou vyplývající z úkolů v „mírových a humanitárních“*

misích nastává nová kvalita možností bojového nasazení vojenských jednotek ČR.

- *Lze potvrdit, že armádní reforma je nezbytně nutná. Současný stav je neudržitelný. Některé pasáže analýzy potvrzují skandální situaci zejména v logistickém zabezpečování, kde zřejmě docházelo k závažným případům porušování povinností při správě veřejného majetku.*
- *Nejde pouze o klasickou reformu. Jde o výstavbu zcela nové armády intervenčního typu, odpovídající cílům a potřebám NATO. Bez ohledu na tuto charakteristiku je vysoce pravděpodobné, že její realizace bude komplikována partikulárními zájmy stranického i ekonomického charakteru.*
- *Etapy reformy jsou málo reálné. Příprava normativních aktů MO v návaznosti na nové nebo novelizované zákony zabere podstatně více času, než je plánováno. Vybudování zázemí pro vlastní přípravu profesionálních vojáků, výstavba organizačních struktur, finanční a materiálního zajištění, vyzbrojení a vybavení bude nesmírně složitý problém. Jen skutečnost, že bude třeba vydat nové předpisy pro činnost vojáků, pro výcvik pro hospodaření v armádě ... apod. bude velice náročná. Proto se jeví 7–9 let na zvládnutí tohoto úkolu jako velice krátká doba.*

V rovině odmítnutí reformy z ekonomických důvodů se komunisté ve své argumentaci velmi přiblížili mj. argumentaci ODS a obě tyto strany také (i když z poněkud odlišných důvodů) byly proti pořízení nadzvukových stíhaček pro českou armádu.

Shrnutí

Oproti předchozím parlamentním volbám v krátké historii České republiky se v roce 2002 poprvé v programech hlavních politických stran objevuje významněji problematika obranné politiky. K této skutečnosti přispěla jednak určitá „vyčerpanost“ transformačních politických témat, jednak se jednalo o reakci na vládní (ČSSD) koncepci reformy a profesionalizace ozbrojených sil. Větší zájem sdělovacích prostředků, veřejnosti i politických stran si oblast obranné politiky získala i díky mediálně akcentované akvizici nadzvukových letadel pro Armádu České republiky. ČSSD a ODS předložily voličům v klíčových bodech podobnou vizi profesionální armády, avšak s rozdílným chápáním priorit jejího budování. KSČM stejně jako v předchozích letech prezentovala odmítnutí profesionalizace a prosazuje proti ostatním politickým stranám v této oblasti nekompatibilní, originální program. Strany Koalice voličů neposkytly jednoznačnou vizi, dílčím způsobem se vymezily vůči představám vládní ČSSD (nadzvuková letadla), ale reformu jako celek neodmítají. Možná dokonce, že absence jednoznačného programu US-DEU a KDU-ČSL v oblasti obranné politiky umožní při pivotálním charakteru Koalice pokračování reformy ozbrojených sil podle původního vládního záměru.

Poznámky

- ¹ *Lidé chtějí od NATO profiarmádu*. Mladá fronta DNES, 6.11.2000 (<http://www.newton.cz>)
- ² *Branná a vojenská politika*. In: Střednědobý program. (<http://www.cssd.cz>), 30.1.2002
- ³ Tamtéž.
- ⁴ NEČAS, P.: *Česká armáda pro 21. století. Koncepční materiál zpracovaný Petrem Nečasem ve spolupráci s celostátní komisí pro obranu*. 1998. 20 s.
- ⁵ *Premiér odmítl profesionální armádu*. Mladá fronta DNES, 5.11.1997 (<http://www.newton.cz>)
- ⁶ *ODS volí bezpečí země*. (<http://www.ods.cz>), 4.3.2002
- ⁷ NEČAS, P.: *Prioritou armády nejsou stíhačky*. Hospodářské noviny, 12.3.2002 (<http://www.ods.cz>)
- ⁸ NEČAS, P.: *Stíhačky počkají*. Mladá fronta Dnes, 27.4.2002. (<http://www.ods.cz>)
- ⁹ *Interview s P. Nečasem. Stínový ministr obrany a místopředseda ODS odpovídá na otázky k tématu „ODS volí bezpečí země“*. (<http://www.ods.cz>), 18.3.2002
- ¹⁰ *Profesionalizaci řešíme situaci v armádě – Programové materiály*. (<http://www.ods.cz>)
- ¹¹ *Jsmo pro aktivní roli v NATO*. In: *Programové materiály*. (<http://www.ods.cz>)
- ¹² *Jsmo pro aktivní roli v NATO*. In: *Programové materiály*. (<http://www.ods.cz>)
- ¹³ MARVANOVÁ, H.: *Zpravodaj Unie svobody*, 8/2001, str. 1.
- ¹⁴ *Demokratická unie – program naděje*. Demokratická unie 1996. 4 s.
- ¹⁵ FRANK, Libor: *Názory vybraných českých parlamentních politických stran na profesionalizaci ozbrojených sil České republiky (Programatická analýza)*. Obrana a strategie 1/2001, Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně 2001, s. 47–74.
- ¹⁶ *Informace z jednání Republikového výboru US-DEU, který proběhl ve dnech 1. a 2. března v Pardubicích*. (<http://www.unie.cz>)
- ¹⁷ S výjimkou bývalého náměstka ministra obrany Miroslava Kalouska, který je však veřejností vnímán pro události, ke kterým došlo za jeho působení na ministerstvu, jako problematický politik.
- ¹⁸ *S lidmi pro lidi*. Volební program KSČM pro volby do Poslanecké sněmovny PČR 2002. (<http://www.kscm.cz>)
- ¹⁹ Tamtéž
- ²⁰ *S lidmi pro lidi*. Volební program KSČM pro volby do Poslanecké sněmovny PČR 2002. (<http://www.kscm.cz>)
- ²¹ *Vojenská politika – nedílná součást bezpečnostní politiky KSČM*. (<http://www.kscm.cz>)
- ²² *Viz např. K dialogu o cílech a principech reformy AČR*. (<http://www.kscm.cz>)
- ²³ HOŠEK, K.: *Co znamená plně profesionální armáda*. (<http://www.kscm.cz>)

Použité prameny a literatura

- „Kupředu k socialismu – ne zpět!“ – volební program KSČM 1998*. Příloha Haló Novin ze dne 30.4.1998. 16 s.
- Bezpečnostní politika KSČM*. (<http://www.kscm.cz>)
- Branná a vojenská politika*. In: Střednědobý program. (<http://www.cssd.cz>), 30.1.2002
- Deklarace „Společně pro změnu“*. 29.9.2000 (<http://www.4koalice.cz>)
- Demokratická unie – program naděje*. Demokratická unie 1996. 4 s.
- Informace z jednání Republikového výboru US-DEU, který proběhl ve dnech 1. a 2. března v Pardubicích*. (<http://www.unie.cz>)
- Interview s P. Nečasem. Stínový ministr obrany a místopředseda ODS odpovídá na otázky k tématu „ODS volí bezpečí země“*. (<http://www.ods.cz>), 18.3.2002
- Jsmo pro aktivní roli v NATO*. In: *Programové materiály*. (<http://www.ods.cz>)
- K dialogu o cílech a principech reformy AČR*. (<http://www.kscm.cz>)

- Lidé chtějí od NATO profiarmádu.* Mladá fronta DNES, 6.11.2000 (<http://www.newton.cz>)
- Návrh dlouhodobého programu ČSSD „Otevřenost novým výzvám – věrnost tradici“.* Podkladový materiál pro Programovou konferenci ČSSD Hradec Králové – září 2000 (<http://www.cssd.cz>), 47 s.
- ODS volí bezpečí země.* (<http://www.ods.cz>), 4.3.2002
- Politický program DEU.* (<http://www.deu.cz>)
- Premiér odmítl profesionální armádu.* Mladá fronta DNES, 5.11.1997 (<http://www.newton.cz>)
- Profesionalizaci řešíme situaci v armádě – Programové materiály.* (<http://www.ods.cz>)
- Profesionalizaci řešíme situaci v armádě.* In: *Programové materiály.* (<http://www.ods.cz>)
- Program obnovy (Lepší cesta pro naši zem).* In: *Pracovní návrhy dokumentů pro V. sjezd KSČM.* Zvláštní číslo Haló Novin, září 1999, s. 10–11.
- Předvolební konference – Projev Petra Nečase.* Bulletin ODS, 1996, č. 7, s. 18.
- S lidmi pro lidi.* Volební program KSČM pro volby do Poslanecké sněmovny PČR 2002. (<http://www.kscm.cz>)
- Společně proti krizi (KSČM na přelomu tisíciletí).* In: *Pracovní návrhy dokumentů pro V. sjezd KSČM.* Zvláštní číslo Haló Novin, září 1999, s. 8–9.
- Vojenská politika – nedílná součást bezpečnostní politiky KSČM.* (<http://www.kscm.cz>)
- Volební program České strany sociálně demokratické (schváleno PÚVV 18.4.1998)* (<http://www.cssd.cz>)
- FRANK, L.: *Názory vybraných českých parlamentních politických stran na profesionalizaci ozbrojených sil České republiky (Programatická analýza).* Obrana a strategie 1/2001, Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně 2001, s. 47–74.
- HOŘEJŠÍ, T.: *Branců postupně ubývá, armáda se profesionalizaci nevyhne.* Lidové noviny, 4.10.1999 (<http://www.lidovky.cz>)
- HOŠEK, K.: *Co znamená plně profesionální armáda.* (<http://www.kscm.cz>)
- JELÍNEK, V.: *Jak občané důvěřují některým institucím veřejného života.* [Výzkumná zpráva]. Praha, Institut pro výzkum veřejného mínění 2000. 5 s.
- KUBITA, J.: *Zásadní reforma naše ozbrojené síly teprve čeká.* Lidové noviny, 18.6.1999 (<http://www.lidovky.cz>)
- MARVANOVÁ, H.: *Zpravodaj Unie svobody*, 8/2001, str. 1.
- MIŠOVIČ, J.: *Názory na investice do armády a na její profesionalizaci.* [Výzkumná zpráva]. Praha, Institut pro výzkum veřejného mínění 2000. 2 s.
- MIŠOVIČ, J.: *Hodnocení české armády.* [Výzkumná zpráva]. Praha, Institut pro výzkum veřejného mínění 2000. 4 s.
- NEČAS, P.: *Stíhačky počkají.* Mladá fronta Dnes, 27.4.2002. (<http://www.ods.cz>)
- NEČAS, P.: *Prioritou armády nejsou stíhačky.* Hospodářské noviny, 12.3.2002 (<http://www.ods.cz>)
- NEČAS, P.: *Moderní armáda pro 21. století – Základní koncepční teze pro II. ideovou konferenci.* 2000 (<http://www.ods.cz>)
- NEČAS, P.: *Česká armáda a její nová role.* Zemské noviny, 2.6.2000 (<http://www.ods.cz>)
- NEČAS, P.: *Česká armáda pro 21. století. Koncepční materiál zpracovaný Petrem Nečasem ve spolupráci s celostátní komisí pro obranu.* 1998. 20 s.